

Interpretation and Enactment: Elisha ben Avuya and the Book of Ruth

ר"מ הוה יתיב דרש בבית מדרשא דטיבריה.
עבר אלישע רביה רכיב על סוסייא ביום שובתא.
אתון ואמרון ליה הא רבך לבר.
פסק ליה מן דרשה ונפק לגביה.

אייל מה הויתה דרש יומא דין?
אייל ויי' ברך את אחרית [איוב מראשיתו] (וגוי) (איוב מב: יב).
אייל ומה פתחת ביה?
אייל ויוסף יי' את כל אשר לאיוב למשנה (איוב מב: י) -- שכפל לו את כל ממונו.
אמר ווי דמובדין ולא משכחין!
עקיבה רבך לא הוה דרש כן,
אלא ויי' ברך את אחרית איוב מראשיתו -- בזכות מצות ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו.

אמר ליה ומה הויתה דריש תובן?
אייל טוב אחרית דבר מראשיתו (קהלת ז: ח).
אמר ליה ומה פתחת ביה?
אייל לאדם שהוליד בנים בנערותו ומתו ובזקנותו ונתקיימו -- הוי טוב אחרית דבר מראשיתו.
לאדם שעשה סתורה בילדותו והפסיד ובזקנותו ונשתכר -- הוי טוב אחרית דבר מראשיתו.
לאדם שלמד תורה בנערותו ושכחה ובזקנותו וקיימה -- הוי טוב אחרית דבר מראשיתו.
אמר ווי דמובדין ולא משכחין!
עקיבה רבך לא הוה דרש כן,
אלא טוב אחרית דבר מראשיתו -- בזמן שהוא טוב מראשיתו.
ובי היה המעשה:
אבויה אבא מגדולי ירושלם היה.
ביום שבא למוהליני קרא ללכל גדולי ירושלם והושיבן בבית אחד ולרי אליעזר ולרי יהושע בבית אחר.
מן דאכלון ושתון שרון מטפחין ומרקדקין.
אייר ליעזר לרי יהושע עד דאינון עסיקין בדידון נעסוק אגן בדידן.
וישבו ונתעסקו בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים
וירדה אש מן השמים והקיפה אותם.
אמר להן אבויה רבותיי מה באתם לשרוף את ביתי עלי?
אמרו לו חס ושלוס, אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תורי מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים,
והיו הדברים שמיחיס כנתינתן מסיני והיתי האש מלחכי אותן כלחיתן מסיני --
ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש? -- וההר בוער באש עד לב השמים. (דברים ד: יא)
אמי להן אבויה אבא רבותיי אם כך היא כוחה של תורה אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו.
לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים לפיכך לא נתקיימו באותו האיש.

אמר ליה ומה הויתה דרש תובן?
אייל לא יערבנה זהב וזכוכית (איוב כח: יז).
אייל ומה פתחת ביה?
אייל דברי תורה קשין לקנות ככלי זהב ונוחין לאבד ככלי זכוכית,
ומה כלי זהב וכלי זכוכית אם נשתברו יכול הוא לחזור ולעשותן כלים כמו שהיו,
אף תלמיד חכם ששכת תלמודו יכול הוא לחזור וללמדו כתחילה.

אייל דייך מאיר עד כאן תחום שבת.
אייל מן הן את ידע?
אייל מן טלפי דסוסיי דהוינא מני והולך אלפיים אמה.
אייל וכל הדא חכמתא אית בך ולית את חזר בך?
אייל לית אנא יכול.
אייל למה?
אייל שפעם אחת הייתי עובר לפני בית קודש הקדשי רכוב על סוסיי שחל להיות בשבת,
ושמעתי בת קול יוצאת מבית קודש הקדשים ואומרת שובו בנים (ירמיה ג: כב) --
חוץ מאלישע בן אבויה שידע כחי ומרד בי.

וכל דא מן הן אתת ליה?

אלא פעם אחת היה יושב ושונה בבקעת גיניסר,
וראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל אם על הבני וירד משם בשלום.
למחר ראה אדם אחר שעלה לראש הדקל ונטל את הבנים ושילח את האם וירד משם והכישו נחש ומת.
אמר כתיב **שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים** (דברים כב: ז)--
איכן היא טובתו של זה? איכן היא אריכות ימיו של זה?
ולא היה יודע שדרשה רבי יעקב לפנים ממנו:
למען ייטב לך--לעולם הבא שכולו טוב--והארכת ימים--לעתיד שכולו ארוך.

ויש אומי עיי שראה לשונו של רבי יהודה הנחתום נתון בפי הכלב שותת דם.
אמר זו תורה וזו שכרה?!
זהו הלשון שהיה מוציא דברי תורה כתיקנן? זה הוא הלשון שהיה יגיע בתורה כל ימיו? זו תורה וזו שכרה?!
דומה שאין מתן שכר ואין תחיית המתים.

ויש אומרים אמו כשהיתה מעוברת בו היתה עוברת על בתי עבודה זרה והריחה מאותו המין,
והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה.

לאחר ימים חלה אלישע.
אתון ואמרון לרבי מאיר הא רבך באיש.
אזל בעי מבקרתי ואשכחיה באיש.
אייל לית את חזר בך?
אייל ואין חזרין מתקבלין?
אייל ולא כן כתיב **תשב אנוש עד זכא** (תהלים צ: ג)--עד דיכדוכה של נפש מקבלין.
באותה שעה בכה אלישע ונפטר ומת,
והיה רבי מאיר שמת בלבו ואומר דומה שמתוך תשובה נפטר רבי.

מן דקברוניה ירדה האש מן השמים ושרפה את קברו.
אתון ואמרון לר"מ הא קבריה דרבך אייקד.
נפק בעי מבקרתי ואשכחיה אייקד.
מה עבד?
נסב גולתיה ופרסיה עלוי.
אמי ליני הלילה וגו'--ליני בעולם הזה שדומה ללילה
והיה **בבוקר**--זה העולם הבא שכולו בוקר
אם יגאלך טוב יגאל--זה הקב"ה שהוא טוב דכתיב ביה **טוב יי לכל ורחמיו על כל מעשיו** (תהלים קמה: ט)
ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי יי (רות ג: א).
ואיטפיית.

אמרון לר"מ אין אמרין לך בההוא עלמא למאן את בעי למבקר' לאבוך או לרבך?
אמר לון אנא מיקרב לר' קדמיי ובתר כן לאבא.
אמרין ליה ושמעין לך?
אמי לון ולא כן תנינן מצילין תיק הספר עם הספר תיק תפילין עם התפילין (משנה שבת טז: א)--
מצילין לאלישע אחר בזכות תורתו.

לאחר ימים הלכו בנותיו ליטול צדקה מר'.
גזר רבי ואמר **אל יהי לו מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו** (תהלים קט: יב).
אמרו לו רבי אל תבט במעשיו הבט בתורתו.
באותה השעה בכה רבי וגזר עליהן שיתפרנסו.
אמר מה אם זה שיגע בתורה שלא לשום שמים ראו מה העמיד,
מי שהוא יגע בתורה לשמה על אחת כמה וכמה.

R. Meir was sitting expounding (*darash*) in the *beit midrash* of Tiberias.
His master Elisha passed by riding on a horse on the Shabbat day.
They came and said to him: Behold, your master is outside!
He stopped his teaching (*derasha*) and went out to him.

He said to him: What were you expounding today?
He said to him: "**And the Lord blessed the end of Job more than (*mei-*) his beginning.**" (Job 42:12)
He said to him: And how did you begin it?
He said to him: "**And the Lord increased all that Job had twofold.**" (Job 42:10)
He said: Woe for what is lost and cannot be found!
Your master Akiva did not expound thus,
Rather: "**And the Lord blessed the end of Job more than his beginning**"—
in the merit of the *mitzvot* and good deed that he possessed from (*mei-*) his beginning.

He said to him: And what else were you expounding?
He said to him: "**The end of a thing is better (*tov*) than (*mei-*) its beginning.**" (Qohelet 7:8)
He said to him: And how did you begin it?
He said to him: [It is like] a person who began children in his youth and they died, and in his old age and they survived (*venitqaymu*)—
this is "**The end of a thing is better than its beginning**";
a person who did trade when he was young and lost it, and in his old age and profited—
this is "**The end of a thing is better than its beginning**";
a person who learned Torah in his youth and forgot it, and in his old age and maintained it (*veqiyimah*)—
this is "**The end of a thing is better than its beginning.**"
He said: Woe for what is lost and cannot be found!
Your master Akiva did not expound thus,
Rather: "**The end of a thing is better than its beginning**"—when it is good from (*mei-*) its beginning.
And this incident happened to me:
Abuya, my father, was one of the great men of Jerusalem.
On the day that he was to circumcise me, he called all of the great men of Jerusalem to one house and R. Eliezer and R. Yehoshua in another house.
When they had eaten and drunk, they began clapping and dancing.
R. Eliezer said to R. Yehoshua: While they are occupied with theirs, let us occupy ourselves with ours.
And they sat and occupied themselves with words of Torah, from the Torah to the Prophets, and from the Prophets to the Writings.
And fire came down from heaven and surrounded them.
Abuya said to them: My masters, have you come to burn my house upon me?!
They said to him: God forbid, rather we were sitting and going over (*vechozrin*) words of Torah, from the Torah to the Prophets, and from the Prophets to the Writings,
And the words were joyful as when they were given at Sinai, and fire was lapping at them as it lapped at them at Sinai—
Were they not originally given at Sinai in fire?—"And the mountain blazed with fire to the heart of the heavens." (Deut. 4:11)
Abuya, my father, said to them: My masters, if thus is the power (*kochah*) of Torah, if this child survives (*nitqayeim*), I dedicate him to Torah.
Because his intention was not for the sake of heaven, therefore they were not maintained (*nitqaymu*) in that man.

He said to him: And what else were you expounding?

He said to him: **"Gold and glass cannot match its value."** (Job 28:17)

He said to him: And how did you begin it?

He said to him: Words of Torah are as difficult to acquire as gold vessels and as easy to lose like glass vessels. And just as gold vessels and glass vessels, if they have broken, one can return (*lachzor*) and make them into vessels as they were, so a sage who forgot his learning can return (*lachzor*) and learn it as at the beginning.

He said to him: Enough, Meir! Until here is the Shabbat boundary.

He said to him: How do you know?

He said to him: From the steps of my horse, which I was counting—and he has walked two thousand cubits.

He said to him: And you have all this wisdom and you will not repent/return (*chazar*)?!

He said to him: I am not able to.

He said to him: Why?

He said to him: Because one time I was passing before the house of the Holy of Holies riding on my horse on Yom Kippur that fell on Shabbat,

And I heard a heavenly voice coming out of the house of the Holy of Holies and saying: **"Return children"** (Jeremiah 3:22)—

except (*chutz mi-*) Elisha ben Abuya who knew my power (*kochi*) and rebelled against me.

And all this, how did it come upon him?

Rather one time he was sitting and studying in the valley of Gennesaret, and he saw a person go up to the top of a palm tree and take a mother [bird] with her children and he came down from there in peace.

The next day, he saw a person go up to the top of palm tree and take the children and send away the mother, and he came down from there, and a snake bit him, and he died.

He said: It is written **"You shall surely send away the mother and the children you shall take for yourself, in order that it be good (*yitav*) for you and that you lengthen your days"** (Deut 22:7)—

Where is this one's good (*tovato*)? Where is this one's length of days?

And he did not know that R. Ya'aqov had already explicated (*derashah*) it:

"in order that it be good (*yitav*) for you"—in the world to come, which is all (*shekulo*) good (*tov*)—

"and that you lengthen your days"—in the future which is all (*shekulo*) long.

And some say: Because he saw the tongue of R. Yehuda Hanachtom in the mouth of a dog dripping blood. He said: This is Torah and this is its reward?!

This is the tongue that was bringing forth words of Torah as they are fit to be? This is the tongue that was laboring in Torah all of its days? This is Torah and this is its reward?!

It seems that there is no giving of reward and there is no resurrection of the dead.

And some say: His mother, when she was pregnant with him, would pass by houses of idolatry and she smelled of that thing,

and that smell penetrated her body like the venom of a snake.

A while later (*le'achar yamim*), Elisha became ill.
They came and said to R. Meir: Behold, your master is ill.
He went seeking to visit him (*ba'ei mevaqartei*) and found him ill.
He said to him: Will you not repent/return (*chazar*)?
He said to him: And if one repents/returns (*chazrin*), is he accepted?
He said to him: Is it not written "**You cause the human being to return to dust (*daka*)**" (Psalm 90:3)—
they accept until the crushing (*dikhdukhah*) of life.
At that moment (*be'oto sha'a*), Elisha cried and he departed and died.
And R. Meir was glad in his heart, and he said: It seems that master departed repentant (*mitokh teshuva*).

When they buried him, fire came down from the heavens and burned his grave.
They came and said to R. Meir: Behold, the grave of your master is burning.
He went out seeking to visit him (*ba'ei mevaqartei*) and found it burning.
What did he do?
He took his cloak and spread it over him.
He said: "**Stay the night**"—stay in this world that is similar to night,
"**and it will be in the morning**"—this is the world to come that is entirely (*shekulo*) morning,
"**if he will redeem you, good (*tov*), let him redeem you**"—this is the Blessed Holy One
who is good,
as it is written: "**The Lord is good (*tov*) to all (*lakol*), and his mercy is upon all of his creations**"
(Psalms 145:9),
"**and if he will not want to redeem you, then I will redeem you, as the Lord lives.**"
(Ruth 3:13)
And it was extinguished.

They said to R. Meir: If they say to you in that world "Whom do you seek to visit—your father or your master?"
He said to them: I will visit my master first and after that my father.
They said to him: And will they listen to you?
He said to them: Have we not learned "One saves the covering of the scroll together with the scrolls, the covering of the *tefilin* together with the *tefilin*." (mShabbat 16:1)
One saves Elisha-Acher in the merit of his Torah.

A while later (*le'achar yamim*), his daughters went to receive charity from Rebbe.
Rebbe decreed saying "**Let there not be one to extend *chesed* to him, and let there not be one who is gracious to his orphans.**" (Psalms 109:12)
They said to him: Rebbe, do not look at his deeds; look at his Torah.
At that moment (*be'oto sha'a*), Rebbe cried and decreed that they be supported.
He said: If this one who labored in Torah not for the sake of heaven, see what he raised up,
one who labored in Torah for its own sake, how much more so!